

—
Верховний
Суд

Огляд практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду

щодо видачі обмежувального припису

Зміст

1. Фактичні підстави видачі обмежувального припису	5
1.1. Факт несплати заінтересованою особою комунальних платежів та аліментів не свідчить про економічне насильство та не є підставою для видачі обмежувального припису.	5
1.2. Сам факт звернення заявника до органів поліції щодо вчинення домашнього насильства без належних та допустимих доказів, що підтверджують такі дії, не є достатнім підтвердженням вчинення такого насильства та застосування судом до кривдника спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству.	6
1.3. Електронні докази у вигляді смс-повідомлень та запису телефонних розмов на підтвердження факту вчинення психологічного насильства повинні враховуватися судом для всебічного, повного та об'єктивного розгляду справи.	7
1.4. Факт внесення відомостей про кримінальне провадження до ЄРДР за відсутності інших доказів вчинення домашнього насильства не є безумовною підставою застосування судом до відповідної особи спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству.	9
1.5. Факт проведення правоохоронними органами профілактичної бесіди із заінтересованою особою не може свідчити про систематичне насильство щодо заявника.	10
1.6. Факт сварок і непорозумінь між подружжям на побутовому ґрунті свідчить про наявність конфлікту між колишнім подружжям та не підтверджує факту вчинення заінтересованою особою домашнього насильства, що є необхідною умовою застосування судом спеціальних заходів.	10
1.7. Спір між сторонами щодо розірвання шлюбу, стягнення аліментів, визначення місця проживання дітей або про поділ майна подружжя не може бути вирішений шляхом застосування заходів обмежувального припису.	12
1.8. Спір щодо користування житловим приміщенням та речами побутового вжитку може бути врегульовано шляхом видачі обмежувального припису за умови доведеності факту економічного насильства.	13
1.9. Притягнення особи до адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства (правопорушення, передбаченого частиною першою статті 173-2 КУпАП) може бути підставою для застосування заходів обмежувального припису.	13
1.10. Видача обмежувального припису є заходом впливу на кривдника, який може вживатися лише в інтересах постраждалих осіб та у разі настання певних факторів та ризиків.	14
1.11. Вчинення перешкод у спілкуванні з дитиною не може вважатися домашнім насильством, а тому не є підставою для видачі обмежувального припису.	16

- 1.12. Видача обмежувального припису є обов'язковою в разі доказово обґрунтованого постійного використання у безпосередньому спілкуванні або переписці з колишнім чоловіком/дружиною та дітьми погроз, у тому числі фізичною розпорою, вживанням щодо них ненормативної лексики, образ та приниження, які кваліфікуються як домашнє насильство у формі психологічного насильства. 17
- 1.13. Відмова кривдника від соціального супроводу дітей, ненадання добровільно матеріальної допомоги на утримання дочки, яка продовжувала навчання, та невідповідальне ставлення до виховання дітей не є безумовною підставою для застосування заходів обмежувального припису. 19
2. Вплив обмежувального припису на реалізацію права одного з батьків на участь у вихованні та утриманні дітей 19
- 2.1. Видача обмежувального припису є необґрунтованим обмеженням одного із батьків у реалізації своїх прав стосовно дітей у разі безпідставності та недоведеності вимог заяви іншого з батьків. 19
- 2.2. Під час розгляду справ про видачу обмежувального припису не визначаються права та обов'язки батьків стосовно дітей, а заперечення можливості видачі обмежувального припису стосовно одного з батьків позбавляє скривдженого гарантій на спеціальні засоби правового захисту, які передбачені Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». 21
- 2.3. Видача обмежувального припису не суперечить умовам укладеної між сторонами мирової угоди про участь у вихованні та утриманні дитини і не порушує права батька, у випадку доведеності факту вчинення ним домашнього насильства. 23
- 2.4. Тимчасові обмеження прав особи, що здійснює домашнє насильство, мають бути пропорційними меті застосування щодо неї обмежувального припису. 25
3. Правові підстави тимчасового обмеження права власності кривдника у формі обмежувального припису 27
- 3.1. Тимчасове обмеження права власності кривдника з метою забезпечення безпеки постраждалої особи шляхом встановлення судом обмежувального припису є легітимним заходом втручання у права та свободи особи. 27
- 3.2. Закон не передбачає такого виду обмежувального припису, як заборона особі входити до місця реєстрації (квартири), тому за умови доведеності вчинення насильства суд може застосувати інший захід шляхом заборони перебувати у місці спільного проживання. 29

3.3. Тимчасове обмеження права власності або користування кривдника житловим приміщенням з метою забезпечення безпеки постраждалої особи шляхом встановлення судом обмежувального припису є легітимним заходом втручання у права та свободи особи. Під час вирішення питання щодо застосування такого заходу суд на підставі установлених обставин справи та оцінки факторів небезпеки (ризиків) щодо вчинення домашнього насильства має оцінити пропорційність втручання у права і свободи особи-кривдника, враховуючи, що ці заходи пов'язані із протиправною поведінкою останнього.	29
4. Процесуальні особливості застосування обмежувального припису	31
4.1. Первісний позов про стягнення аліментів та зустрічна позовна заява про видачу обмежувального припису та відшкодування шкоди згідно із Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» не є взаємопов'язаними в розумінні статті 193 ЦПК України.	31
4.2. Строк дії обмежувального припису має бути пропорційним і достатнім та визначається судом із урахуванням оцінки ризиків.	32
4.3. Під час вирішення питання щодо продовження обмежувального припису із застосуванням положень статті 350-7 ЦПК України суд повинен досліджувати ризики повторного вчинення насильства, а не сам факт його вчинення.	33
4.4. Під час розгляду заяви про видачу обмежувального припису судам слід враховувати чи відбулось примирення між сторонами, який статус кривдник має у кримінальному провадженні, за його наявності, та чи не застосовувались до нього відповідні заходи в межах кримінального судочинства.	34

1. Фактичні підстави видачі обмежувального припису

1.1. Факт несплати заінтересованою особою комунальних платежів та аліментів не свідчить про економічне насильство та не є підставою для видачі обмежувального припису.

23 квітня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за заявою ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про видачу обмежувального припису строком на 6 місяців.

За результатами розгляду Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного цивільного суду прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Згідно з пунктами 3, 14, 17 частини першої статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» домашнє насильство - це діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

Згідно з пунктом 3 частини першої статті 350-4 ЦПК України у заяві про видачу обмежувального припису повинно бути зазначено обставини, що свідчать про необхідність видачі судом обмежувального припису, та докази, що їх підтверджують (за наявності).

Під час вирішення питання про наявність підстав для видачі обмежувального припису суди мають встановлювати, яким формам домашнього насильства піддавався заявник, та оцінювати ризики продовження у майбутньому домашнього насильства у будь-якому його прояві.

Установивши, що конфлікти між сторонами виникають, у тому числі, з ініціативи заявника, яка хоче виселити ОСОБА_2 із квартири, в якій вони разом проживають, систематичні звернення заявника до правоохоронних органів з приводу нанесення їй тілесних ушкоджень не призвели до встановлення у визначеному законодавством порядку винуватості ОСОБА_2 у їх виникненні, Верховний Суд погодився з висновком судів першої та апеляційної інстанцій про відсутність правових підстав для видачі обмежувального припису стосовно ОСОБА_2.

Верховний Суд дійшов висновку про те, що сам по собі факт несплати комунальних платежів та аліментів на утримання матері, з урахуванням того факту, що ОСОБА_1 отримує пенсію та на власний розсуд розпоряджається нею, не свідчать про економічне насильство з боку сина та не є підставою для видачі обмежувального припису.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 23 квітня 2020 року у справі № 712/468/19 (провадження № 61-8360св19) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88909648>

1.2. Сам факт звернення заявника до органів поліції щодо вчинення домашнього насильства без належних та допустимих доказів, що підтверджують такі дії, не є достатнім підтвердженням вчинення такого насильства та застосування судом до кривдника спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству.

10 лютого 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1, подану представником ОСОБА_2, про видачу обмежувального припису заінтересована особа - ОСОБА_3.

Звертаючись до суду з цим позовом, ОСОБА_1 зазначила, що між ОСОБА_3 та ОСОБА_1 зареєстровано шлюб. У ОСОБА_1 є двоє дітей. У власності ОСОБА_1 та ОСОБА_3 знаходиться квартира. ОСОБА_3 систематично застосовує до неї та її дітей домашнє насильство. ОСОБА_1 просила суд видати стосовно ОСОБА_3 обмежувальний припис на строк 6 місяців, встановивши заборону ОСОБА_3 перебувати в місці постійного проживання ОСОБА_1 у квартирі та наближатися на відстань ближче ніж 500 метрів до будинку.

Рішенням районного суду, яке залишено постановою суду апеляційної інстанції без змін, у задоволенні позову ОСОБА_1 відмовлено та встановлено, що заявником не надано належних та допустимих доказів вчинення ОСОБА_3 психологічного та фізичного насильства щодо неї та її дітей, а самі лише твердження заявника про те, що ОСОБА_3 чинить психологічне, економічне та фізичне насильство щодо сина, суд не може покласти в основу рішення, оскільки вони не підтверджуються матеріалами справи. Звернення заявника із заявою до органів поліції не підтверджує факт домашнього насильства, оскільки він стосується конфлікту між заявником та ОСОБА_3 з приводу користування майном. У суді не доведено ризиків, які можуть настати у разі незастосування стосовно заінтересованої особи обмежувального припису. Також суд зазначив, що заборона ОСОБА_3 перебувати у квартирі порушить його право, оскільки вказана квартира належить йому на праві спільної часткової власності разом із ОСОБА_1.

Верховний Суд погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій з огляду на таке.

Відповідно до пункту 2 частини першої статті 24 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» до спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству належить обмежувальний припис стосовно кривдника.

Згідно з пунктом 3 частини першої статті 350-4 ЦПК України у заяві про видачу обмежувального припису повинно бути зазначено обставини, що свідчать про необхідність видачі судом обмежувального припису, та докази, що їх підтверджують (за наявності).

Під час вирішення питання про наявність підстав для видачі обмежувального припису суди мають встановлювати, яким формам домашнього насильства піддавався заявник, та оцінювати ризики продовження у майбутньому домашнього насильства у будь-якому його прояві.

Встановивши, що у порушення вимог статей 12, 81 ЦПК України заявник не надала суду належних і допустимих доказів на підтвердження фактів вчинення ОСОБА_3 фізичного, економічного та психологічного насильства стосовно неї, а також ризиків настання насильства у майбутньому, суд першої інстанції, з висновком якого погодився й суд апеляційної інстанції, обґрунтовано відмовив у задоволенні заяви ОСОБА_1. Сам факт звернення заявника до органів поліції свідчить про наявність конфлікту між подружжям та не підтверджує факт вчинення ОСОБА_3 домашнього насильства, що є необхідною умовою застосування судом до відповідної особи спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству, які визначені Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Судом дійшов висновку, що між сторонами існує спір щодо нерухомого майна, а саме квартири, яка належить на праві власності ОСОБА_5 та ОСОБА_3. За таких обставин покладення на ОСОБА_3 заборони перебувати у квартирі, яка належить йому на праві власності, порушує його право на користування цією квартирою, і такий захід не може бути визнаний пропорційним за обставин цієї справи.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 10 лютого 2021 року у справі № 761/49109/19 (провадження № 61-9144св20) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94974041>

Аналогічний правовий висновок викладено у постановах Верховного Суду від 29 серпня 2019 року у справі № 640/23804/18 (провадження № 61-3848св19), <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84120668> від 02 вересня 2020 року у справі № 635/4854/19-ц (провадження № 61-3510св20), <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91366613> від 08 квітня 2020 року у справі № 336/5627/19 (провадження № 61-1585св20), <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88832989> від 14 січня 2020 року у справі № 754/6995/19 (провадження № 61-16980св19), <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/87000481> від 17 квітня 2019 року у справі № 363/3496/18 (провадження № 61-4830св19), <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81652260>

1.3. Електронні докази у вигляді смс-повідомлень та запису телефонних розмов на підтвердження факту вчинення психологічного насильства повинні враховуватися судом для всебічного, повного та об'єктивного розгляду справи.

12 березня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження без повідомлення учасників справу за заявою ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про видачу обмежувального припису.

Звертаючись до суду із вказаною заявою, заявниця посилалася, зокрема, на те, що на її мобільний телефон надходять постійні погрози з боку останнього, що містять нецензурну лайку на її та її дітей адресу; погрози спричинення їй та її дітям смерті через повішення тощо. Такі погрози тримають її та її дітей у постійній напрузі.

Відмовляючи в задоволенні заяви, суди першої та апеляційної інстанцій вважали, що достовірно не встановлено, що заінтересована особа, як кривдник, систематично вчиняє домашнє насильство стосовно заявниці як своєї колишньої співмешканки та

постраждалої. Заявниця, на думку судів, не набула пріоритетного права на дієвий, ефективний та невідкладний захист засобом видачі обмежувального припису та застосування стосовно заінтересованої особи заходів тимчасового обмеження прав.

Також суд апеляційної інстанції зазначив, що додані до апеляційної скарги скриншоти телефонних повідомлень не можуть бути згідно з главою 5 «Докази та доказування» ЦПК України належним підтвердженням здійснення ОСОБА_2 психологічного або фізичного насильства.

Верховний Суд не погодився із зазначеним висновком судів та прийняв постанову, у якій зазначив таке.

Згідно з пунктом 14 статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» психологічне насильство – форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи.

У частинах першій, третій статті 100 ЦПК України передбачено, що електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема, на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет). Учасники справи мають право подавати електронні докази в паперових копіях, посвідчених у порядку, передбаченому законом. Паперова копія електронного доказу не вважається письмовим доказом.

Верховний Суд вважав, що апеляційний суд, пославшись на те, що судом не встановлено, що заінтересована особа як кривдник систематично вчиняє домашнє насильство стосовно заявниці як своєї колишньої співмешканки та постраждалої, не врахував, що: домашнє насильство може проявлятися, у тому числі, й у формі психологічного насильства, не надав будь-якої оцінки ризикам відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»; не надав оцінки наявним у матеріалах справи смс-повідомленням, які надходили на телефон ОСОБА_1; не врахував, що електронні докази є одним із доказів згідно з главою 5 «Докази та доказування» ЦПК України. За таких обставин апеляційний суд зробив передчасний висновок про залишення без змін рішення суду першої інстанції, а тому справа підлягала передачі на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду 12 березня 2020 року у справі № 159/4550/19 (провадження № 61-884св20) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88294458>

1.4. Факт внесення відомостей про кримінальне провадження до ЄРДР за відсутності інших доказів вчинення домашнього насильства не є безумовною підставою застосування судом до відповідної особи спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству.

05 березня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження без повідомлення учасників справу за заявою ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про видачу обмежувального припису.

У справі, що переглядається, встановлено, що на момент звернення до суду із вказаною заявою Дніпровським УП ГУ НП в місті Києві здійснюється досудове розслідування щодо нанесення заявнику тілесних ушкоджень. Одночасно два провадження, відкриті за заявою ОСОБА_2 об'єднані Київською місцевою прокуратурою № 4 в одне об'єднане провадження за № 4201701040000160 від 09 серпня 2017 року, відомості щодо третього кримінального провадження внесені у Єдиний реєстр досудових розслідувань за № 1201900040002435.

Відмовляючи в задоволенні заяви, суди першої та апеляційної інстанцій керувалися тим, що заявник не надав беззаперечних доказів на підтвердження вчинення домашнього насильства у розумінні Закону України від 07 грудня 2017 року № 2229-VIII «Про запобігання та протидію домашньому насильству», тому підстави вважати про наявність ризиків настання тяжких наслідків для заявника та малолітніх дітей немає.

Верховний Суд погодився із зазначеним висновком судів та вказав, що звернення заявника до органів поліції, служби у справах дітей та внесення відомостей про кримінальні провадження до ЄРДР не підтверджують факт вчинення ОСОБА_2 домашнього насильства, не є доказом вини ОСОБА_2 у вчиненні кримінального правопорушення, враховуючи, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено у законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Оскільки заявник не надав суду будь-яких інших доказів на підтвердження факту домашнього насильства, відсутні підстави застосування судом до відповідної особи спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 05 березня 2020 року у справі № 755/5273/19 (провадження № 61-13080св19) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88137887>

Аналогічний правовий висновок викладено у постановах Верховного Суду від 09 грудня 2019 року у справі № 756/11732/18 (провадження № 61-49077св18), <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/86275763>

від 30 травня 2019 року у справі № 159/5880/18 (провадження № 61-5273св19), <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82156783>

1.5. Факт проведення правоохоронними органами профілактичної бесіди із заінтересованою особою не може свідчити про систематичне насильство щодо заявника.

31 жовтня 2019 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження без повідомлення учасників справу за заявою ОСОБА_1 до ОСОБА_2, ОСОБА_3 про видачу обмежувального припису.

За результатами розгляду Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного цивільного суду прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Відповідно до частини третьої статті 26 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» рішення про видачу обмежувального припису або про відмову у видачі обмежувального припису приймається на підставі оцінки ризиків.

У справі, що переглядається, встановлено, що Головним управлінням МВС України в місті Києві за результатами розгляду звернення ОСОБА_1 проведено перевірку, за результатами якої в діях синів заявника – ОСОБА_2, ОСОБА_3 склад злочину чи адміністративного правопорушення відсутні, проведено профілактичну роботу з ОСОБА_2.

18 та 27 грудня 2017 року начальник Солом'янського управління поліції Головного управління Національної поліції у місті Києві Національної поліції України Василенко П. Ю. під час перевірки за зверненням ОСОБА_1 надав відповідь щодо відсутності в діянні ОСОБА_2 ознак кримінального правопорушення.

Відмовляючи в задоволенні заяви про видачу обмежувального припису, суди першої та апеляційної інстанцій виходили із відсутності даних про те, що до ОСОБА_1 зі сторони ОСОБА_2 та ОСОБА_3 вчинялося домашнє насильство, а тому суди вважали відсутніми підстави для застосування обмежувального припису щодо заінтересованих осіб у вигляді тимчасового обмеження у праві користування будинком, співвласником якого є заявник.

Верховний Суд погодився із зазначеним висновком судів та вказав, що оскільки проведеними правоохоронними органами перевірками не встановлено в діях ОСОБА_2 та ОСОБА_3 ознак кримінального чи адміністративного правопорушення, а факт проведення правоохоронцями із ОСОБА_2 у 2011 році профілактичної бесіди не може свідчити про систематичне насильство з його боку щодо заявника.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 31 жовтня 2019 року у справі № 760/26496/18 (провадження № 61-8819св19) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/85541283>

1.6. Факт сварок і непорозумінь між подружжям на побутовому ґрунті свідчить про наявність конфлікту між колишнім подружжям та не підтверджує факту вчинення заінтересованою особою домашнього насильства, що є необхідною умовою застосування судом спеціальних заходів.

30 січня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження без

повідомлення учасників справу за заявою ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про видачу обмежувального припису.

За результатами розгляду Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного цивільного суду прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Відповідно до частини третьої статті 26 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» рішення про видачу обмежувального припису або про відмову у видачі обмежувального припису приймається на підставі оцінки ризиків. Оцінка ризиків полягає в оцінюванні вірогідності продовження чи повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті постраждалої особи. Оцінка ризиків має проводитись за факторами небезпеки (ризиків) щодо вчинення домашнього насильства шляхом відібрання свідчень від постраждалої від такого насильства особи, з'ясування обставин конфлікту та виявлення чинників і умов, які створюють або можуть створювати небезпеку для цієї особи.

Сам факт звернення до суду, наявність рішення Полтавського районного суду Полтавської області від 27 лютого 2019 року, в якому, зокрема, встановлений факт сварок і непорозумінь між подружжям на побутовому ґрунті, свідчить про наявність конфлікту між колишнім подружжям та не підтверджує факту вчинення ОСОБА_2 домашнього насильства, що є необхідною умовою застосування судом до відповідної особи спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству, які визначені Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Посилання заявниці на особисті письмові пояснення ОСОБА_1, світлокопії медичних карток дітей заявниці із консультативними висновками щодо стану здоров'я дітей, скриншоти смс-повідомлень, у яких відсутні вислови, які б можна було безумовно трактувати як психологічне насильство або ж погрози, письмові пояснення ОСОБА_6, тітки заявниці, заява – повідомлення про злочин від ОСОБА_1 з талоном про її прийняття, клопотання ОСОБА_1 на адресу органу опіки та піклування у зв'язку з розглядом останнім заяви ОСОБА_2 про встановлення порядку його участі у вихованні дітей не є достатніми для підтвердження існування юридичних фактів, з якими Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» пов'язує можливість видачі обмежувального припису.

З огляду на зазначене Верховний Суд вважав вмотивованими висновки суду апеляційної інстанції про те, що надані докази не містять об'єктивних даних про вчинення ОСОБА_2 дій, передбачених статтею 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», які б могли бути кваліфіковані як домашнє насильство.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 30 січня 2020 року у справі № 545/744/19 (провадження № 61-13514св19) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/87423900>

1.7. Спiр мiж сторонами щодо розiрвання шлюбу, стягнення алiментiв, визначення мiсця проживання дiтей або про подiл майна подружжя не може бути вирiшений шляхом застосування заходiв обмежувального припису.

06 лютого 2020 року Верховний Суд у складi колегiї суддiв Третьої судової палати Касацiйного цивiльного суду розглянув у порядку письмового провадження без повiдомлення учасникiв справу за заявою ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про видачу обмежувального припису.

За результатами розгляду Верховний Суд у складi колегiї суддiв Касацiйного цивiльного суду прийняв постанову, в якiй зазначив таке.

Пiд час вирiшення питання про наявнiсть пiдстав для видачi обмежувального припису суди мають встановлювати, яким формам домашнього насильства пiддавався заявник, та оцiнювати ризики продовження у майбутньому домашнього насильства у будь-якому його проявi.

Звертаючись до суду iз заявою про видачу обмежувального припису, ОСОБА_1 посилалась на те, що ОСОБА_2 вчиняв неодноразово щодо неї психологiчне та фiзичне насильство, з приводу чого вона неодноразово зверталась до правоохоронних органiв, зокрема 26 кiвня 2019 року, у зв'язку з тим, що ОСОБА_2 протягом двох останнiх рокiв безперервно та систематично здiйснює щодо неї домашнє насильство.

Разом iз тим будь-яких даних про притягнення ОСОБА_2 за вказаною заявою його дружини до будь-якого виду юридичної вiдповiдальностi матерiали справи не мiстять.

Верховний Суд погодився з висновками судiв першої та апеляцiйної iнстанцiй про те, що сам факт неодноразового звернення ОСОБА_1 до рiзних органiв з пiдстав вчинення щодо неї психологiчного та фiзичного домашнього насильства свiдчить про наявнiсть тривалого конфлiкту мiж заявником та заiнтересованою особою, але не пiдтверджує факту того, що ОСОБА_2 вчинив щодо неї домашнє психологiчне насильство, що є необхідною умовою для можливостi застосування судом до вiдповiдної особи спецiальних заходiв щодо протидiї домашньому насильству, якi визначенi Законом України «Про запобiгання та протидiю домашньому насильству».

Оскiльки ОСОБА_1 не надала беззаперечних доказiв на пiдтвердження вчинення ОСОБА_2 постiйного та безперервного домашнього насильства у розумiннi Закону, а суди не встановили випадкiв домашнього насильства стосовно ОСОБА_1 та дiтей, а також ризикiв настання насильства у майбутньому, вiдсутнi пiдстави для задоволення заяви ОСОБА_1 про видачу обмежувального припису.

Верховний Суд вказав, що мiж сторонами iснує спiр щодо розiрвання шлюбу, стягнення алiментiв та визначення мiсця проживання дiтей, що регулюється, зокрема, нормами СК України та ЦК України. Зазначений спiр не може бути вирiшений шляхом застосування вказаних заявником заходiв обмежувального припису.

Детальнiше з текстом постанови Верховного Суду вiд 06 лютого 2020 року у справi № 753/8626/19 (провадження № 61-15016св19) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/87453128>

Аналогiчний правовий висновок зроблено в постановi Верховного Суду вiд 29 серпня 2019 року у справi № 640/23804/18 (провадження № 61-3848св19), <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/84120668>

1.8. Спiр щодо користування житловим примiщенням та речами побутового вжитку може бути врегульовано шляхом видачi обмежувального припису за умови доведеностi факту економiчного насильства.

04 грудня 2019 року Верховний Суд у складi колегiї суддiв Першої судової палати Касацiйного цивiльного суду розглянув у порядку письмового провадження без повiдомлення учасникiв справу за заявою ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про видачу обмежувального припису шляхом усунення перешкод, якi чиняться ним заявнику та неповнолiтньому сину заявника у користуванні кiмнатою, меблями та iншими речами, що знаходяться у кiмнатi, надання вiльного та безперешкодного доступу та безперешкодного користування вказаною кiмнатою, меблями та iншими речами, що в нiй знаходяться; заборони ОСОБА_2 перебувати в мiсцi проживання (перебування).

У справi, що переглядається, встановлено, що згiдно з ордером на житлову площу в гуртожитку № 3277 вiд 19 лютого 1991 року, виданим виробничим об'єднанням «Текстерно», ОСОБА_1 надано право зайняття з сiм'єю iз трьох осiб житлової площi в кiмнатi АДРЕСА_1, розміром 11,8 кв. м на склад сiм'ї - ОСОБА_2, ОСОБА_5.

Також встановлено, що мiж ОСОБА_1 та ОСОБА_2 iснують неприязнi стосунки, часто виникають конфлiктнi ситуацiї щодо проживання та користування кiмнатою в гуртожитку АДРЕСА_1, де зареєстрованi сторони i iх неповнолiтнiй син ОСОБА_3.

При цьому заiнтересована особа визнав ту обставину, що вiн не має наміру допускати свою колишню дружину ОСОБА_1 та iх неповнолiтнього сина до користування кiмнатою АДРЕСА_1.

Верховний Суд погодився з висновками судiв першої та апеляцiйної iнстанцiї про наявнiсть правових пiдстав для видачi обмежувального припису щодо усунення перешкод ОСОБА_1 та неповнолiтньому сину у користуванні житлом, а також речами побутового вжитку, якi знаходяться в спiрнiй кiмнатi.

Разом iз тим, вiдсутнi пiдстави для застосування обмежувального припису щодо ОСОБА_2 у виглядi заборони перебувати в мiсцi проживання (перебування) в кiмнатi гуртожитку АДРЕСА_1, оскiльки ОСОБА_1 не надала беззаперечних доказiв на пiдтвердження вчинення ОСОБА_2 домашнього насильства у розумiннi Закону, а суди не встановили випадкiв домашнього насильства стосовно ОСОБА_1 та неповнолiтнього ОСОБА_3, а також ризикiв настання насильства у майбутньому.

Детальнiше з текстом постанови Верховного Суду вiд 04 грудня 2019 року у справi № 607/10122/19 (провадження № 61-17441) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/86205965>

1.9. Притягнення особи до адмiнiстративної вiдповiдальностi за вчинення домашнього насильства (правопорушення, передбаченого частиною першою статтi 173-2 КУпАП) може бути пiдставою для застосування заходiв обмежувального припису.

26 вересня 2019 року Верховний Суд у складi колегiї суддiв Третьої судової палати Касацiйного цивiльного суду розглянув у порядку письмового провадження без повiдомлення учасникiв справу за заявою ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про видачу обмежувального припису.

У справі, що переглядається, встановлено, що постановою Самбірського міськрайонного суду Львівської області від 21 травня 2018 року ОСОБА_2 визнано винним у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого частиною першою статті 173-2 КУпАП, та звільнено від адміністративної відповідальності на підставі статті 22 КУпАП, обмежившись щодо нього усним зауваженням. Постановою встановлено, що ОСОБА_2 04 квітня 2018 року о 14 год. 30 хв. перебував за місцем проживання колишньої дружини ОСОБА_1 в АДРЕСА_1, і вчинив із нею сварку, під час якої виражався в її сторону нецензурною лайкою. В судовому засіданні ОСОБА_2 свою вину у вчиненні вказаного адміністративного правопорушення визнав повністю, щиро розкався.

Із листа начальника Самбірського відділу поліції ГУ НП у Львівській області від 23 серпня 2018 року відомо, що ОСОБА_2 перебуває на обліку у Самбірському ВП ГУ НП у Львівській області як особа, яка вчинила домашнє насильство, оскільки 07 травня 2018 року стосовно громадянина ОСОБА_2 було складено адміністративний протокол за частиною першою статті 173-2 КУпАП.

Ухвалюючи рішення про відмову у задоволенні заяви про видачу обмежувального припису, суд першої інстанції виходив із того, що заявником не довела того факту, що ОСОБА_2 вчиняв домашнє насильство стосовно неї, а також не довела, що існує реальна загроза та ризики продовження домашнього насильства.

Скасовуючи рішення суду першої інстанції та частково задовольняючи апеляційну скаргу, суд апеляційної інстанції встановив, що зі сторони ОСОБА_2 щодо ОСОБА_1 вчинялося домашнє насильство і є ризики продовження та їх повторення, а тому з метою захисту прав заявника від насильства в сім'ї, суд вважав за необхідне застосувати до ОСОБА_2 обмежувальний припис у вигляді заборони ОСОБА_2 здійснювати листування та телефонні розмови з ОСОБА_1 строком на 6 місяців з дня ухвалення цієї постанови.

Верховний Суд погодився із таким висновком апеляційного суду та, враховуючи факт визнання заінтересованої особи винним у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого частиною першою статті 173-2 КУпАП, а також те, що ОСОБА_2 продовжував надсилати на номер телефону заявника текстові повідомлення образливого характеру, вважав наявними правові підстави для задоволення заяви.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 26 вересня 2019 року у справі № 452/317/19-ц (провадження № 61-12915св19) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/84725899>

1.10. Видача обмежувального припису є заходом впливу на кривдника, який може вживатися лише в інтересах постраждалих осіб та у разі настання певних факторів та ризиків.

Заявник звернулася до суду із заявою про видачу обмежувального припису, посилаючись на те, що заінтересована особа вчиняє домашнє насильство стосовно неї, жорстоко поводить з дітьми, не забезпечує їх матеріально, переслідує та погрожує фізичною розправою, створює умови, які негативно впливають на емоційний та психологічний стан дітей. У зв'язку з цим заявник просила суд видати обмежувальний

припис, спрямований на забезпечення безпеки постраждалих осіб, строком на шість місяців, яким визначити наступні заходи тимчасового обмеження прав особи, яка вчинила домашнє насильство, та покладення на неї обов'язків.

Відмовляючи у задоволенні заяви, суд першої інстанції, з висновком якого погодився апеляційний суд, вважав, що вимоги заявника не підтверджені доказами у справі. Крім того, між сторонами існує спір щодо визначення місця проживання, порядку та способу спілкування з дітьми та їх виховання, оскільки заявник разом з малолітніми дітьми виїхала з постійного місця їх проживання та перешкоджає батькові у спілкуванні з ними. Беззаперечних доказів на підтвердження вчинення домашнього насильства у розумінні Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» заявником до суду не надала, а тому підстави вважати, що наявні ризики настання тяжких наслідків для заявника та малолітніх дітей у зв'язку з відмовою суду у видачі обмежувального припису відсутні.

Колегія суддів Верховного Суду погоджується з таким висновком судів першої та апеляційної інстанцій.

Базовим нормативно-правовим актом, яким регулюються спірні правовідносини, є Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Цей Закон визначає організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, основні напрями реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спрямовані на захист прав та інтересів осіб, які постраждали від такого насильства.

Згідно з частиною третьою статті 26 цього Закону рішення про видачу обмежувального припису або про відмову у видачі обмежувального припису приймається на підставі оцінки ризиків.

Виходячи зі змісту вказаних норм, суди під час розгляду такої заяви мають надавати оцінку всім обставинам та доказам у справі, вирішувати питання про дотримання прав та інтересів дітей і батьків, а також забезпечити недопущення необґрунтованого обмеження одного із батьків у реалізації своїх прав стосовно дітей у разі безпідставності та недоведеності вимог заяви іншого з батьків.

Під час розгляду питання про наявність підстав для видачі обмежувального припису суди мають встановлювати, яким формам домашнього насильства піддавався заявник, та оцінювати ризики продовження у майбутньому домашнього насильства у будь-якому його прояві.

Судами першої та апеляційної інстанцій не встановлено випадків домашнього насильства відносно заявника та малолітніх дітей, а також ризиків настання насильства у майбутньому. Натомість судами встановлено наявність між батьками спору про визначення місця проживання дітей та порядку участі у їх вихованні, що не може розцінюватись як насильство в сім'ї.

Зважаючи на те, що суди першої та апеляційної інстанцій дослідили зібрані у справі докази, надали їм належну оцінку, ухвалили рішення з додержанням норм матеріального і процесуального права, Верховний Суд залишив заяву без задоволення, а рішення – без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 21 листопада 2018 року у справі № 756/2072/18 (касаційне провадження № 61-19328св18) ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78267811>

1.11. Вчинення перешкод у спілкуванні з дитиною не може вважатися домашнім насильством, а тому не є підставою для видачі обмежувального припису.

Звертаючись до суду із заявою про видачу обмежувального припису, заявник вважав, що дії заінтересованої особи підпадають під визначення домашнього насильства, а саме: умисне вчинення діянь психологічного характеру, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання, або між колишнім подружжям, спрямованим на обмеження волевиявлення особи, позбавлення передбачених законом прав, що спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе, внаслідок чого завдана чи могла бути завдана шкода психічному здоров'ю потерпілого, оскільки колишня дружина нехтує рівністю прав та обов'язків дитини щодо обох батьків та обмежує право дитини на спілкування з батьком.

Відмовляючи у задоволенні заяви, суд першої інстанції, з висновком якого погодився і апеляційний суд, виходив із того, що неможливість заявника побачитися з донькою 24 вересня 2016 року не є підставою для задоволення заяви. Матеріали справи не містять належних та допустимих доказів вчинення домашнього насильства заінтересованою особою. У цьому випадку заявником фактично спорюють ся дії матері дитини про вчинення нею перешкод у спілкуванні з дитиною, що не є підставою для застосування обмежувального припису.

У частині третій статті 26 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», на яку посилається заявник у своїй заяві, вказано, що рішення про видачу обмежувального припису або про відмову у видачі обмежувального припису приймається на підставі оцінки ризиків.

Згідно з пунктом 9 частини першої статті 1 цього Закону оцінка ризиків – це оцінювання вірогідності продовження чи повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті постраждалої особи.

Суди першої та апеляційної інстанцій на підставі належним чином оцінених доказів встановили, що заінтересована особа у жодному разі не є кривдником щодо своєї малолітньої дитини, жодного насильства у будь-якій формі вона не мала наміру вчинити та не створює ризиків для шкоди її здоров'ю.

Встановивши, що суди дійшли правильного висновку про відмову у задоволенні заяви за відсутністю доказів, що малолітня донька є особою, яка зазнала домашнього насильства у формі психологічного тиску зі сторони матері чи загрози вчинення такого психологічного тиску, Верховний Суд залишив заяву без задоволення, а рішення – без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 14 січня 2019 року у справі № 539/132/18 (касаційне провадження № 22098св18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79412144>

1.12. Видача обмежувального припису є обов'язковою в разі доказово обґрунтованого постійного використання у безпосередньому спілкуванні або переписці з колишнім чоловіком/дружиною та дітьми погроз, у тому числі фізичною розправою, вживанням щодо них ненормативної лексики, образ та приниження, які кваліфікуються як домашнє насильство у формі психологічного насильства.

13 липня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув в порядку письмового провадження справу за заявою ОСОБА_1, у якій вона просила видати обмежувальний припис терміново на 6 місяців, яким заборонити колишньому чоловіку ОСОБА_2 вести листування й телефонні переговори та у будь-який спосіб спілкуватися або контактувати через інші засоби зв'язку з нею та постраждалою дитиною ОСОБА_3 особисто і через третіх осіб та зобов'язати заінтересовану особу пройти відповідну програму для кривдників на строк до 12 місяців.

Суди встановили, що з 2007 до 2012 року сторони перебували у зареєстрованому шлюбі, у якому народився син ОСОБА_3. У липні 2015 року заявник зареєструвала шлюб з ОСОБА_8, з часу реєстрації шлюбу проживає з теперішнім чоловіком, сином та дитиною, народженою у другому шлюбі в Словацькій Республіці. 10 серпня 2015 року між ОСОБА_1 та ОСОБА_2 укладено нотаріально посвідчений договір, яким сторони визначили місце проживання дитини з матір'ю та узгодили участь батька у вихованні дитини. Згідно зі скриншотами повідомлень з телефону та планшету, роздруківкою переписки з Viber ОСОБА_2 тривалий час систематично вів із заявником перемовини з приводу організації побачень із сином, висловлював погрози розправи, в тому числі фізичної, ображав та принижував заявника і її близьких, застосовував нецензурну та іншу неприйнятну лексику.

Рішенням районного суду, залишеним без змін апеляційним судом, позов задоволено частково, встановлено такі заходи тимчасового обмеження прав батька терміном на 6 місяців: заборонено вести листування, телефонні переговори та у будь-який спосіб спілкуватись або контактувати через інші засоби зв'язку з колишньою дружиною та постраждалою дитиною особисто і через третіх осіб.

Суди дійшли висновку, що видача обмежувального припису повинна забезпечити дієвий, ефективний та невідкладний захист заявника і дитини від домашнього насильства, буде сприяти недопущенню повторних випадків такого насильства, а інтереси жертв домашнього насильства у цій конкретній ситуації переважають над інтересами кривдника, який упродовж дії припису буде позбавлений права на спілкування з дитиною.

Касаційний цивільний суд прийняв постанову, в якій зазначив таке. Згідно з пунктами 3, 4, 14 та 17 частини першої статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» домашнє насильство – це діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між

собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

Пунктом 7 частини першої статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» передбачено, що обмежувальний припис стосовно кривдника – це встановлений у судовому порядку захід тимчасового обмеження прав чи покладення обов'язків на особу, яка вчинила домашнє насильство, спрямований на забезпечення безпеки постраждалої особи. У пункті 9 частини першої статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначено, що оцінка ризиків – це оцінювання вірогідності продовження чи повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті постраждалої особи.

Суди під час вирішення питання щодо видачі обмежувального припису мають надавати оцінку всім обставинам та доказам у справі, вирішувати питання про дотримання прав та інтересів дітей і батьків, а також забезпечити недопущення необґрунтованого обмеження одного із батьків у реалізації своїх прав відносно дітей у разі безпідставності та недоведеності вимог заяви іншого з батьків.

Під час вирішення питання про наявність підстав для видачі обмежувального припису суди мають встановлювати, яким формам домашнього насильства піддавався заявник, та оцінювати ризики продовження у майбутньому домашнього насильства у будь-якому його прояві. На підтвердження заявлених вимог заявниця надала скриншоти повідомлень з телефону та планшету, роздруківки з Viber.

Суд першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, визнав належними та допустимими доказами, які досліджені судами у їх сукупності та яким надано належну правову оцінку. Суд правильно встановив, що зміст конкретних фраз, лексики та характеру використання мовних засобів, які ОСОБА_2 застосовував у переписці з колишньою дружиною та малолітнім сином, слід кваліфікувати як домашнє насильство у формі психологічного насильства, що небезпідставно викликає у заявниці побоювання за свою безпеку та безпеку своїх рідних і завдає шкоди насамперед психічному здоров'ю малолітнього сина сторін.

Суд обґрунтовано заборонив ОСОБА_2 вести листування, телефонні переговори та у будь-який спосіб спілкуватись або контактувати через інші засоби зв'язку із заявницею та постраждалою дитиною ОСОБА_3 особисто і через третіх осіб.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 13 липня 2020 року у справі № 753/10840/19 (провадження № 61-22727св19) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90385050>

1.13. Відмова кривдника від соціального супроводу дітей, ненадання добровільно матеріальної допомоги на утримання дочки, яка продовжувала навчання, та невідповідальне ставлення до виховання дітей не є безумовною підставою для застосування заходів обмежувального припису.

30 травня 2019 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за заявою ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про видачу обмежувального припису.

За результатами розгляду Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного цивільного суду прийняв постанову, в якій погодився із висновками судів першої та апеляційної інстанцій про відсутність правових підстав для задоволення заяви та зазначив таке.

Згідно з пунктом 3 частини першої статті 350-4 ЦПК України у заяві про видачу обмежувального припису повинно бути зазначено обставини, що свідчать про необхідність видачі судом обмежувального припису, та докази, що їх підтверджують (за наявності).

Під час вирішення питання про наявність підстав для видачі обмежувального припису суди мають встановлювати, яким формам домашнього насильства піддавався заявник, та оцінювати ризики продовження у майбутньому домашнього насильства у будь-якому його прояві.

У цій справі не встановлено випадків домашнього насильства, а також ризиків настання насильства у майбутньому, а тому відсутні правові підстави для встановлення тимчасових обмежень стосовно заінтересованої особи.

Обставини для застосування обмежувального припису такі як: відмова кривдника від соціального супроводу дітей (лист Ковельської міської ради від 24 січня 2011 року); ненадання добровільно матеріальної допомоги на утримання дочки, яка продовжувала навчання до досягнення нею 23 років (ухвала суду від 24 грудня 2012 року), та невідповідальне ставлення до своїх вчинків та наслідків, у тому числі до виховання дітей (ухвала суду від 26 квітня 2013 року), не є підставами, за яких може бути видано обмежувальний припис.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 30 травня 2019 року у справі № 159/5880/18 (провадження № 61-5273св19) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82156783>

2. Вплив обмежувального припису на реалізацію права одного з батьків на участь у вихованні та утриманні дітей

2.1. Видача обмежувального припису є необґрунтованим обмеженням одного із батьків у реалізації своїх прав стосовно дітей у разі безпідставності та недоведеності вимог заяви іншого з батьків.

16 квітня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за заявою ОСОБА_1, яка діє в своїх інтересах і в інтересах малолітньої ОСОБА_2, до ОСОБА_3 про видачу обмежувального припису строком на 6 місяців.

За результатами розгляду Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного цивільного суду прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Право батьків і дітей бути поряд один з одним становить основоположну складову сімейного життя і заходи національних органів, спрямовані перешкодити цьому, є втручанням у права, гарантовані статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

У статті 8 Конвенції гарантовано, що кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.

Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Оцінюючи загальну пропорційність будь-якого вжитого заходу, що може спричинити розрив сімейних зв'язків, потрібно ретельно оцінювати низки факторів.

Зокрема, у цій конкретній ситуації суд повинен керуватися «найкращими інтересами дитини».

У статті 16 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначено, що з метою захисту життєво важливих інтересів постраждалих осіб, зокрема постраждалих дітей, попередження повторних випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі, забезпечення здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, надання комплексної та своєчасної допомоги постраждалим особам суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, обліку випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі, координації діяльності суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, ведеться Єдиний державний реєстр випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі, до якого вносяться відомості окремо за кожним випадком насильства.

Суди під час розгляду такої заяви мають надавати оцінку всім обставинам та доказам у справі, вирішувати питання про дотримання прав та інтересів дітей і батьків, а також забезпечити недопущення необґрунтованого обмеження одного із батьків у реалізації своїх прав стосовно дітей у разі безпідставності та недоведеності вимог заяви іншого з батьків.

Оскільки заявник не надала суду належних і допустимих доказів на підтвердження фактів вчинення насильства стосовно дитини, зокрема того, що вона зверталася до компетентних органів із заявами щодо вирішення цього питання, Верховний Суд погодився з висновком суду апеляційної інстанції про відсутність правових підстав для задоволення заяви та вважав, що видача обмежувального припису може спричинити розрив сімейних зв'язків і не спрямована на захист «найкращих інтересів дитини».

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 16 квітня 2020 року у справі № 336/992/18 (провадження № 61-43878св18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88857181>

2.2. Під розгляду справ про видачу обмежувального припису не визначаються права та обов'язки батьків стосовно дітей, а заперечення можливості видачі обмежувального припису стосовно одного з батьків позбавляє скривдженого гарантій на спеціальні засоби правового захисту, які передбачені Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

17 лютого 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження без повідомлення учасників справи касаційну скаргу ОСОБА_1 про видачу обмежувального припису, заінтересовані особи: ОСОБА_2, ОСОБА_3, Орган опіки та піклування районної державної адміністрації.

Звертаючись до суду з позовом, ОСОБА_1 зазначила, що 26 червня 2019 року шлюб між ОСОБА_2 і ОСОБА_1 розірвано. Під час шлюбу у них народилася дитина - ОСОБА_5. Під час розлучення та після розірвання шлюбу ОСОБА_2 став поводити себе надмірно агресивно у спілкуванні із заявником та членами її родини на очах малолітньої доньки, що дуже засмучувало дитину, викликало в неї тривожність та замкнутість.

Колишній чоловік протягом тривалого часу ображає заявницю, застосовує до неї фізичну силу в присутності малолітньої дитини, систематично вчиняє психологічне насильство, яке полягає у залякуванні та переслідуванні колишньої дружини та дитини. Поведінка ОСОБА_2 негативно впливає на здоров'я та працездатність заявниці, яка у зв'язку з постійними сварками перебуває в стані занепокоєння. 07 серпня 2019 року ОСОБА_1 разом зі своєю матір'ю повертались з прогулянки. Під час виходу з ліфту її, її матері, ОСОБА_3, та дитини ОСОБА_2 розбризкав невідому хімічну речовину в очі, чим дезорієнтував заявницю, та, силоміць вирвавши дитину з рук, зник на автомобілі в невідомому напрямку.

ОСОБА_1 просила суд визнати ОСОБА_2 кривдником, а її та малолітню дитину постраждалими від домашнього насильства. Застосувати до ОСОБА_2 приписи пункту 5 частини першої статті 430 ЦПК України та допустити негайне відібрання дитини від нього та будь-яких третіх осіб для повернення дитини, до попереднього місця проживання з матір'ю. Видати обмежувальний припис строком на 6 місяців, заборонивши ОСОБА_2: перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою особою, та дитиною; наближатися на відстань 100 метрів до місця проживання та місця навчання малолітньої дитини, до місця проживання та роботи заявниці; розшукувати та/або переслідувати малолітню дитину та заявницю, якщо вона/вони за власним бажанням перебуватимуть у невідомому кривднику місці; на строк дії обмежувального припису обмежити спілкування з постраждалою дитиною шляхом заздалегідь узгодженого та встановленого графіку, в обов'язковій присутності матері.

Ухвалою районного суду заяву ОСОБА_1 задоволено. Рішення районного суду мотивовано тим, що на підтвердження фактів сімейного насильства стосовно заявниці

та малолітньої дитини ОСОБА_1 надала суду письмові докази щодо багаторазових звернень заявника до управління поліції, які містять в собі повідомлення про наявні факти насилля в сім'ї, яке має регулярний характер, витяги з Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі - ЄРДР) про порушені кримінальні провадження. Тому існує високий рівень вірогідності продовження чи повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення щодо постраждалих осіб, у зв'язку з чим суд вважав доведеними підстави для застосування та видачі обмежувального припису. Визнано ОСОБА_1 та малолітню дитину, ОСОБА_5, постраждалими особами від домашнього насильства.

Постановою апеляційного суду ухвалу суду першої інстанції в частині встановлення обмежувальних приписів стосовно ОСОБА_1 залишено без змін, у всіх інших скасовано. Рішення суду апеляційної інстанції обґрунтоване тим, що обставини, які містять ознаки фізичного, економічного чи психічного насильства стосовно малолітньої дитини в розумінні Закону України від 07 грудня 2017 року № 2229-VIII «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (далі - Закон № 2229-VIII), не знайшли свого підтвердження під час розгляду справи апеляційним судом та не дають підстави для висновку про необхідність видання обмежувального припису щодо ОСОБА_5. Сам факт відібрання ОСОБА_2 дитини для проживання з ним до вирішення спору про визначення місця проживання дитини не може бути доказом вчинення батьком проти дитини фізичного, економічного чи психічного насильства. Інших доказів на підтвердження відповідних обставин заявниця не надала.

Верховний Суд касаційну скаргу задовольнив частково, постанову апеляційного суду в частині видачі обмежувального припису стосовно малолітньої ОСОБА_5 скасував, а ухвалу районного суду в цій же частині залишив у силі з огляду на таке.

Враховуючи положення Закону № 2229-VIII, обмежувальний припис за своєю суттю не є заходом покарання особи (на відміну від норм, закріплених у КУпАП та КК України), а є тимчасовим заходом, що виконує захисну та запобіжну функції, і спрямований на попередження вчинення насильства та забезпечення першочергової безпеки осіб, з огляду на наявність ризиків, передбачених зазначеним Законом, до вирішення питання про кваліфікацію дій кривдника та прийняття стосовно нього рішення у відповідних адміністративних або кримінальних провадженнях.

Під час вирішення питання щодо застосуванні заходів тимчасового обмеження прав кривдника суд на підставі установлених обставин справи та оцінки факторів небезпеки (ризиків) щодо вчинення домашнього насильства має оцінити пропорційність втручання у права і свободи особи, враховуючи, що ці заходи пов'язані із протиправною поведінкою такої особи.

Суд першої інстанції, враховуючи установлені обставини та надані сторонами докази, зокрема, зміст поданих заяв до правоохоронних органів та служби у справах дітей та сім'ї районної в м. Києві державної адміністрації, неспростування ОСОБА_2 самого факту вчинення ним відповідного діяння стосовно ОСОБА_1 у присутності малолітньої ОСОБА_5, вважав встановленими обставини про факти насильства ОСОБА_2 щодо заявника та малолітньої дитини - ОСОБА_5.

Апеляційний суд погодився із висновком суду першої інстанції, що заявницею документально підтверджено застосування кривдником до неї фізичного насильства, а саме завдання легких тілесних ушкоджень, що підтверджено висновком експертного дослідження. У матеріалах справи також наявний протокол про прийняття заяви про кримінальне правопорушення на іншу подію про те, що 07 серпня 2019 року приблизно о 20 годині ОСОБА_2 силою забрав їхню трирічну дитину та поїхав у невідомому напрямку не повідомивши про місце перебування дитини. Відповідно до наявної у матеріалах справи відповіді управління поліції заявницю повідомлено, що її заяви зареєстровані в журналі єдиного обліку, розглянуті відповідно до Закону України «Про звернення громадян», як такі, що не містять ознак кримінального правопорушення та передані на архівне зберігання.

Визначення формою домашнього насильства над дитиною у розумінні Закону і випадку, коли дитина стала свідком (очевидцем) насильства, та встановлення судом обмежувального припису із застосуванням заходів тимчасового обмеження прав кривдника, визначених частиною другою статті 26 Закону № 2229-VIII, є легітимним заходом втручання у права та свободи особи. Під час вирішення питання щодо застосування такого заходу суд на підставі установлених обставин справи та оцінки факторів небезпеки (ризиків) щодо вчинення домашнього насильства має оцінити пропорційність втручання у права і свободи особи, враховуючи, що ці заходи пов'язані із протиправною поведінкою такої особи. Тому посилання апеляційного суду на статтю 141 СК України і на те, що між колишнім подружжям ОСОБА_1 та ОСОБА_2 існує спір щодо визначення місця проживання дитини та зазначення, що мати, батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини, незалежно від того, чи перебували вони у шлюбі між собою; розірвання шлюбу між батьками, проживання їх окремо від дитини не впливає на обсяг їхніх прав і не звільняє від обов'язків щодо дитини, крім випадку, передбаченого частиною п'ятою статті 157 цього Кодексу, є помилковим, оскільки під час розгляду справ про видачу обмежувального припису не визначаються права та обов'язки батьків стосовно дітей, а заперечення можливості видачі обмежувального припису стосовно одного з батьків позбавляє позивача гарантій на спеціальні засоби правового захисту, які передбачені Законом № 2229-VIII.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 17 лютого 2021 року у справі № 753/19409/19 (провадження № 61-6763св20) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95066934>

2.3. Видача обмежувального припису не суперечить умовам укладеної між сторонами мирової угоди про участь у вихованні та утриманні дитини і не порушує права батька, у випадку доведеності факту вчинення ним домашнього насильства.

30 березня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за заявою ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про видачу обмежувального припису.

У справі, що переглядається, встановлено, що 05 квітня 2018 року затверджено мирову угоду, укладену між подружжям, якою визначено місцем проживання спільної дитини з матір'ю, а також визначено розмір щомісячних аліментів.

Участь батька у вихованні та додатковому утриманні дитини, а також порядок здійснення ОСОБА_2 прав на особисте виховання дитини сторони врегулювали в окремому договорі.

23 лютого 2019 року ОСОБА_1 та ОСОБА_2 уклали нотаріально посвідчений договір про участь у вихованні та утриманні дитини, відповідно до якого сторони визначили місцем проживання дитини з матір'ю. Мати може змінювати місце проживання в межах України без попередньої згоди на це батька, однак з обов'язковим його повідомленням не менш ніж за 7 днів до такої зміни. Договором також визначено обов'язок матері забезпечувати до досягнення дитиною десятирічного віку можливості відвідування дитиною батька протягом не менше 14 днів у зимовий період та не менше 60 днів у літній період. До досягнення дитиною п'ятирічного віку відвідування дитиною батька відбуваються разом із матір'ю, а батько забезпечує їх обох належними умовами проживання та харчування, компенсує вартість проїзду матері з дитиною з України до Французької Республіки і назад.

Також встановлено, що 31 березня 2019 року заінтересована особа незаконно позбавив волі заявника шляхом зв'язування пластиковими хомутами, застосував до неї сльозогінний балончик та, скориставшись її безпорадним станом, забрав дитину.

Задовольняючи заяву про видачу обмежувального припису в частині заборони ОСОБА_2 протягом 6 місяців наблизитися на 100 метрів до місць проживання (перебування) ОСОБА_1, апеляційний суд керувався тим, що конфлікт між ОСОБА_1 та ОСОБА_2, внаслідок якого останній вчинив щодо колишньої дружини домашнє насильство, не врегульовано, стосунки між сторонами залишаються напруженими, отже, існує ризик повторного вчинення ОСОБА_2 домашнього насильства, яке з огляду на характер попередніх дій ОСОБА_2 може мати тяжкі наслідки.

Верховний Суд погодився із зазначеним висновком суду апеляційної інстанції та вважав, що мотивами для ухвалення рішення про часткове задоволення заяви про вчинення обмежувального припису було не звернення ОСОБА_1 до правоохоронних органів, а встановлений та підтверджений належними доказами факт застосування ОСОБА_2 до ОСОБА_1 сльозогінного газу та зв'язування, що правильно було визнано апеляційним судом домашнім насильством, й існування ризику повторного вчинення домашнього насильства з огляду на те, що конфлікт між сторонами не врегульовано.

З огляду на доведеність факту домашнього насильства заінтересованою особою тимчасові обмеження у вигляді видачі обмежувального припису не суперечать умовам мирової угоди та договору про участь у вихованні та утриманні дитини і не порушують права батька.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 30 березня 2020 року у справі № 642/5744/19-ц (провадження № 61-23185св19) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88574941>

2.4. Тимчасові обмеження прав особи, що здійснює домашнє насильство, мають бути пропорційними меті застосування щодо неї обмежувального припису.

26 лютого 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за заявою ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про видачу обмежувального припису.

У справі, що переглядається, встановлено, що рішенням Володимир-Волинського міського суду Волинської області від 30 травня 2019 року заяву ОСОБА_1 задоволено частково.

Встановлено заходи тимчасового обмеження прав ОСОБА_2 та покладено на нього такі обов'язки: 1) заборонено наблизитися ближче ніж на 100 метрів до місця проживання (перебування) ОСОБА_1 за адресою: АДРЕСА_1, 2) заборонено наблизитися до ОСОБА_1 ближче ніж на 100 метрів; 3) заборонено особисто або через третіх осіб розшукувати ОСОБА_1, переслідувати її та в будь-який спосіб спілкуватися з нею; 4) заборонено вести листування, телефонні переговори з ОСОБА_1 або контактувати з нею через інші засоби зв'язку особисто і через третіх осіб.

Встановлено строк дії обмежувального припису, що стосується заборон та обмежень, строком на 6 місяців з дня ухвалення рішення суду.

Обмежено спілкування з постраждалою дитиною ОСОБА_4 за місцем її перебування та навчання у дошкільному навчальному закладі «Вишиванка» строком на 1 місяць, який відраховується з дня ухвалення рішення суду.

Постановою Волинського апеляційного суду від 15 серпня 2019 року апеляційну скаргу заінтересованої особи ОСОБА_2 задоволено. Рішення Володимир-Волинського міського суду Волинської області від 30 травня 2019 року скасовано і ухвалено нове рішення, яким у задоволенні заяви ОСОБА_1 відмовлено.

Постанова апеляційного суду мотивована тим, що між сторонами як колишнім подружжям існує конфлікт стосовно виховання та спілкування з малолітньою дитиною, який не можна вважати насильством. Після закінчення дії попереднього обмежувального припису щодо ОСОБА_2 доказів вчинення ним фізичного чи психологічного насильства заявником не надано, як і не надано доказів наявності ризиків застосування насильства у майбутньому.

У справі, що переглядається, встановлено також, що вироком Володимир-Волинського міського суду Волинської області від 27 лютого 2019 року ОСОБА_2 засуджено за вчинення злочину, передбаченого частиною першою статті 125 КК України, тобто умисного нанесення легкого тілесного ушкодження потерпілій ОСОБА_1. Вказаний вирок набрав законної сили.

22 травня 2019 року ОСОБА_2 вчинив дії, які стали підставою для звернення ОСОБА_1 до правоохоронних органів та реєстрації кримінального провадження № 12019030060000349 від 23 травня 2019 року за ознаками злочину, передбаченого частиною першою статті 125 КК України.

Постановою Володимир-Волинського міського суду Волинської області від 09 жовтня 2019 року у справі № 154/2622/19 ОСОБА_2 визнано винним у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 173 КУпАП, а провадження

у справі закрито у зв'язку із закінченням на момент розгляду справи про адміністративне правопорушення строків, передбачених частиною другою статті 38 КУпАП.

Вказаною постановою встановлено, що 22 травня 2019 року близько 20 год. ОСОБА_2 у громадському місці по вул. Ганни Жежко у м. Володимир-Волинський Волинської області з хуліганських мотивів пошкодив автомобіль марки «Мерседес», який належить ОСОБА_1, чим порушив громадський порядок.

Крім того, у справі № 154/258/19 вже було видано обмежувальний припис стосовно ОСОБА_2, дія якого на час розгляду справи закінчилась.

Зважаючи на тривалість та системність протиправної поведінки ОСОБА_2, Верховний Суд погодився з висновком суду першої інстанції про необхідність видачі обмежувального припису стосовно ОСОБА_2, який не усвідомлює серйозності негативних наслідків своїх дій, продовжує агресивні дії стосовно заявниці, не бажає змінювати свою поведінку, а тому доводи заявниці про ризик продовження кривдником таких дій стосовно неї, а отже, і необхідність застосування обмежувального припису є обґрунтованими.

Разом із тим Верховний Суд не погодився щодо обов'язків, які підлягають покладенню на ОСОБА_2 із метою запобігання вчиненню домашнього насильства, визначених рішенням суду першої інстанції.

Встановлено, що ОСОБА_1 та ОСОБА_2 на момент вирішення справи районним судом спільного господарства не ведуть, проживають окремо, а тому висновки районного суду щодо можливості встановлення заборони кривднику наблизитися ближче ніж на 100 (сто) метрів до місця проживання (перебування) ОСОБА_1 за адресою: АДРЕСА_1, переслідувати її та особисто спілкуватися з нею, із урахуванням обставин цієї справи, є обґрунтованими.

Верховний Суд постановив, що в іншій частині рішення суду першої інстанції є таким, що може надмірно обмежувати права заявника на свободу пересування, перебування в місцях загального користування, навчальних закладах, впливати на спілкування батька з донькою, обмежувати батька в обговоренні з матір'ю з використанням засобів зв'язку питань виховання дитини тощо, а отже, встановлені місцевим судом обмеження щодо ОСОБА_2 в іншій частині не можна визнати пропорційними меті застосування щодо нього обмежувального припису, і підлягають скасуванню.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 26 лютого 2020 року у справі № 154/1692/19 (провадження № 61-17191св19) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88048119>

3. Правові підстави тимчасового обмеження права власності кривдника у формі обмежувального припису

3.1. Тимчасове обмеження права власності кривдника з метою забезпечення безпеки постраждалої особи шляхом встановлення судом обмежувального припису є легітимним заходом втручання у права та свободи особи.

28 квітня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за заявою ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про видачу обмежувального припису.

У цій справі, відмовляючи в задоволенні заяви, суди першої та апеляційної інстанцій виходили із того, що колишній чоловік заявниці, який систематично вчиняє щодо неї та дітей насильницькі дії, є власником 1/8 частини квартири, тому відповідно до вимог ЦК України не може бути позбавлений права користування та розпорядження власним майном.

Верховний Суд із таким висновком не погодився та зазначив таке.

У пункті 3 частини першої статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» є визначення поняття «домашнє насильство».

До спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству належить обмежувальний припис стосовно кривдника.

Відповідно до усталеної практики Європейського суду з прав людини статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод містить три окремі норми: перша (міститься в першому реченні абз. 1) має загальний характер, закладає принцип мирного володіння майном. Друга норма (в другому реченні того ж абзацу) охоплює питання позбавлення права власності та обумовлює його певними критеріями. Третя норма (сформульована в абз. 2) визнає право договірних держав, зокрема, контролювати використання майна в загальних інтересах. Друга та третя норми, які стосуються конкретних випадків втручання у право мирного володіння майном, повинні тлумачитися у світлі загального принципу, закладеного першою нормою (рішення від 23 січня 2014 року у справі «East/West Alliance Limited v. Ukraine», № 19336/04, § 166–168).

Критеріями сумісності заходу втручання у право на мирне володіння майном із гарантіями статті 1 Першого протоколу до Конвенції є те, чи ґрунтувалося таке втручання на національному законі, чи переслідувало легітимну мету, що впливає зі змісту вказаної статті, а також, чи є відповідний захід пропорційним легітимній меті втручання у право:

- втручання держави у право власності повинно мати нормативну основу у національному законодавстві, яке є доступним для заінтересованих осіб, чітким, а наслідки його застосування – передбачуваними;
- якщо можливість втручання у право власності передбачена законом, Конвенція надає державам свободу розсуду щодо визначення легітимної мети такого втручання: або з метою контролю за користуванням майном відповідно до загальних інтересів, або для забезпечення сплати податків, інших зборів або штрафів;

- втручання у право власності, навіть якщо воно здійснюється згідно із законом і з легітимною метою, розглядатиметься як порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції, якщо не буде встановлений справедливий баланс між інтересами суспільства, пов'язаними з цим втручанням, та інтересами особи, яка зазнає втручання в її право власності. Отже, має існувати розумне співвідношення (пропорційність) між метою, досягнення якої передбачається, та засобами, які використовуються для її досягнення.

Відповідно до частин першої, другої статті 321 ЦК України право власності є непорушним. Ніхто не може бути протиправно позбавлений цього права чи обмежений у його здійсненні. Особа може бути позбавлена права власності або обмежена у його здійсненні лише у випадках і в порядку, встановлених законом.

Тлумачення наведених норм дає підстави для висновку, що тимчасове обмеження права власності кривдника з метою забезпечення безпеки постраждалої особи шляхом встановлення судом обмежувального припису у порядку, визначеному Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», є легітимним заходом втручання у права та свободи особи. Під час вирішення питання щодо застосування такого заходу суд на підставі установлених обставин справи та оцінки факторів небезпеки (ризиків) щодо вчинення домашнього насильства має оцінити пропорційність втручання у права і свободи особи з урахуванням того, що ці заходи пов'язані із протиправною поведінкою такої особи.

Верховний Суд, враховуючи принцип пропорційності, відповідність вимог заявника щодо застосування заходів тимчасового обмеження прав кривдника частини другої статті 26 зазначеного Закону, дійшов висновку про те, що вимоги заявника про видачу обмежувального припису у вигляді заходів тимчасового обмеження прав щодо заборони кривднику перебувати у квартирі – місці проживання заявника, заборони кривднику наблизитися на визначену відстань до 2 км до цього місця проживання підлягають задоволенню.

Водночас, враховуючи вичерпність переліку заходів тимчасового обмеження прав кривдника у формі встановлення судом обмежувального припису, визначених у частині другій статті 26 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», вимога про усунення перешкод у користуванні зазначеною квартирою шляхом негайного виселення кривдника задоволенню не підлягає.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 28 квітня 2020 року у справі № 754/11171/19 (провадження № 61-21971св19) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/89034240>

Аналогічний правовий висновок зроблено в постанові Верховного Суду від 11 лютого 2020 року у справі № 753/7157/19 (провадження № 61-15478св19), <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/87527837>

3.2. Закон не передбачає такого виду обмежувального припису, як заборона особі входити до місця реєстрації (квартири), тому за умови доведеності вчинення насильства суд може застосувати інший захід шляхом заборони перебувати у місці спільного проживання.

04 липня 2019 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження без повідомлення учасників справу за заявою ОСОБА_4 до ОСОБА_2 про видачу обмежувального припису, в якій заявник просила суд заборонити ОСОБА_2 входити до квартири та перебувати у ній.

Задовольняючи частково заяву, суди першої та апеляційної інстанцій вважали, що видача обмежувального припису надасть можливість родині уникнути конфліктних ситуацій та вирішити питання спільного проживання. Однак, закон не передбачає такого виду обмежувального припису, як заборона особі входити до місця реєстрації (квартири), тому правильним буде заборонити ОСОБА_2 перебувати у місці спільного проживання з ОСОБА_2, строком на один місяць.

Верховний Суд із вказаним висновком погодився та вважав, що визначений судами захід тимчасового обмеження прав спрямований на забезпечення безпеки постраждалої особи, є необхідним і пропорційним у цій справі.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 04 липня 2019 року у справі № 638/17813/18 (провадження № 61-6759св18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82826699>

3.3. Тимчасове обмеження права власності або користування кривдника житловим приміщенням з метою забезпечення безпеки постраждалої особи шляхом встановлення судом обмежувального припису є легітимним заходом втручання у права та свободи особи. Під час вирішення питання щодо застосування такого заходу суд на підставі установлених обставин справи та оцінки факторів небезпеки (ризиків) щодо вчинення домашнього насильства має оцінити пропорційність втручання у права і свободи особи-кривдника, враховуючи, що ці заходи пов'язані із протиправною поведінкою останнього.

17 лютого 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за заявою ОСОБА_1 про видачу обмежувального припису, заінтересована особа – ОСОБА_2.

Суд установив, що ОСОБА_1 є матір'ю ОСОБА_2, який активно вживав алкогольні напої та наркотичні засоби, поводитив себе агресивно. Відповідно до свідоцтва про право власності житлове приміщення, в якому мешкають сторони у справі, належить на праві спільної сумісної власності ОСОБА_1 та членам її сім'ї: ОСОБА_5, ОСОБА_2, ОСОБА_6. ОСОБА_1 неодноразово зверталась до органів Національної поліції України з приводу психологічного насилля стосовно неї з боку її сина. Вироком міського суду ОСОБА_2 визнано винним у скоєнні злочину, передбаченого частиною першою статті 185 КК

України, та призначено йому покарання у вигляді громадських робіт. Позов ОСОБА_1 задоволено та стягнуто з ОСОБА_2 на її користь завдану майнову шкоду.

Рішенням міського суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, заяву ОСОБА_1 задоволено частково. Видано обмежувальний припис стосовно ОСОБА_2, в якому визначені тимчасові обмеження його прав та покладено на нього обов'язки, а саме: заборонено наблизитися на визначену безпечну відстань не менше 5 метрів до ОСОБА_1, до місця її знаходження; заборонено особисто і через третіх осіб розшукувати ОСОБА_1, якщо вона за власним бажанням перебуває у місці, невідомому ОСОБА_2, переслідувати її та в будь-який спосіб спілкуватися з нею; заборонено вести листування, телефонні переговори з ОСОБА_1 або контактувати з нею через інші засоби зв'язку особисто і через третіх осіб. Обмежувальний припис видано строком на 6 (шість) місяців.

Задовольняючи частково заяву ОСОБА_1, суд зазначив, що покладення на ОСОБА_2 заборони перебувати у квартирі, співвласником якої він є, порушить його право на володіння та користування житлом, яке у нього є єдиним, а тому такий захід за встановлених обставин не є пропорційним. Верховний Суд не погодився із таким висновком судів першої та апеляційної інстанцій з огляду на таке.

Відповідно до частини третьої статті 26 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» рішення про видачу обмежувального припису або про відмову у видачі обмежувального припису приймається на підставі оцінки ризиків.

Враховуючи положення цього Закону, обмежувальний припис за своєю суттю не є заходом покарання особи (на відміну від норм, закріплених у КУпАП та КК України), а є тимчасовим заходом, що виконує захисну та запобіжну функції, і спрямований на попередження вчинення насильства та забезпечення першочергової безпеки осіб, з огляду на наявність ризиків, передбачених зазначеним вище Законом, до вирішення питання про кваліфікацію дій кривдника та прийняття стосовно нього рішення у відповідних адміністративних або кримінальних провадженнях.

Критеріями сумісності заходу втручання у право на мирне володіння майном із гарантіями статті 1 Першого протоколу до Конвенції є те, чи ґрунтувалося таке втручання на національному законі, чи мало легітимну мету, що впливає зі змісту вказаної статті, а також, чи є відповідний захід пропорційним легітимній меті втручання у право власності. Має існувати розумне співвідношення (пропорційність) між метою, досягнення якої передбачається, та засобами, які використовуються для її досягнення. Особа може бути позбавлена права власності або обмежена у його здійсненні лише у випадках і в порядку, встановлених законом.

Тимчасове обмеження права власності кривдника з метою забезпечення безпеки постраждалої особи шляхом встановлення судом обмежувального припису в порядку, визначеному Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», є легітимним заходом втручання у права та свободи особи. Під час вирішення питання щодо застосування такого заходу суд, на підставі установлених обставин справи та оцінки факторів небезпеки (ризиків) щодо вчинення домашнього насильства, має оцінити пропорційність втручання у права і свободи особи-кривдника, враховуючи, що ці заходи пов'язані із протиправною поведінкою останнього.

У справі, яка переглядалась, суд дійшов висновку, що існує обґрунтований ризик продовження чи повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення щодо постраждалої особи, і такі ризики є реальними.

Зазначене підтверджується фактичними обставинами справи та доказами, зокрема вироком суду, з яких вбачається вчинення ОСОБА_2 домашнього насильства щодо своєї матері і відсутність зміни своєї поведінки, тому пріоритет має бути надано безпеці постраждалої особи, а не праву власності кривдника, поведінка якого переходить у більш жорстку форму.

Постановою Верховного Суду від 17 лютого 2021 року рішення міського суду та постанову апеляційного суду в частині відмови у задоволенні заяви ОСОБА_1 про видачу обмежувального припису скасовано, ухвалено у цій частині рішення про задоволення заяви, видано обмежувальний припис у вигляді заходів тимчасового обмеження прав ОСОБА_2 і заборонено йому перебувати у місці проживання (перебування) з ОСОБА_1 у квартирі та наблизитися на відстань до 100 (ста) метрів до місця проживання (перебування) ОСОБА_1.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 17 лютого 2021 року у справі № 766/13927/20-ц (провадження № 61-17471св20) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95066994>

4. Процесуальні особливості застосування обмежувального припису

4.1. Первісний позов про стягнення аліментів та зустрічна позовна заява про видачу обмежувального припису та відшкодування шкоди згідно із Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» не є взаємопов'язаними в розумінні статті 193 ЦПК України.

23 жовтня 2019 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_2 на ухвалу Комінтернівського районного суду м. Харкова від 07 лютого 2019 року, якою відмовлено у прийнятті зустрічного позову ОСОБА_2 до ОСОБА_1 про відшкодування шкоди згідно із Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та повернуто його заявнику.

У цій справі ОСОБА_1 звернулася до суду з позовом до ОСОБА_2 про стягнення аліментів. ОСОБА_2 звернувся до суду із зустрічною позовною заявою до ОСОБА_1, у якій просив відшкодувати шкоду внаслідок вчинених злочинів ОСОБА_1 на його та на користь синів - 25 % від її заробітку щомісячно. Видати обмежувальний припис – не перешкоджати ОСОБА_1 у його стосунках із синами або, якщо вони вирішать, постійно проживати із батьком. Видати обмежувальний припис – не підходити ОСОБА_1 до ОСОБА_2. Обмежувальний припис для ОСОБА_1 – припинити кривдити дітей.

Відмовляючи в прийнятті зустрічного позову, суд першої інстанції, з висновком якого погодився й апеляційний суд, виходив із того, що під час розгляду вказаних позовів дослідженню підлягають різні обставини та відповідні до них правовідносини,

первісний та зустрічний позови не є взаємопов'язаними в розумінні статті 193 ЦПК України, їхній спільний розгляд не є доцільним.

За результатами розгляду Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного цивільного суду прийняв постанову, в якій зазначив таке.

У частині другій статті 193 ЦПК України передбачено, що зустрічний позов приймається до спільного розгляду з первісним позовом, якщо обидва позови взаємопов'язані і спільний їх розгляд є доцільним, зокрема, коли вони виникають з одних правовідносин або коли задоволення зустрічного позову може виключити повністю або частково задоволення первісного позову.

Відповідач має право пред'явити зустрічний позов до або під час попереднього судового засідання (частина перша статті 123 ЦПК України).

Позовні вимоги кількох осіб до одного й того ж відповідача або позивача до кількох відповідачів можуть бути об'єднані в одне провадження, якщо ці вимоги однорідні, зокрема такі, які нерозривно пов'язані між собою, або від вирішення однієї з них залежить вирішення інших. Таке об'єднання не допускається, коли відсутня спільність предмета позову.

Верховний Суд погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій та вважав, що під час розгляду вказаних позовів дослідженню підлягають різні обставини та відповідні до них правовідносини, позов ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про стягнення аліментів та зустрічний позов ОСОБА_2 до ОСОБА_1 про відшкодування шкоди згідно із Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» не є взаємопов'язаними в розумінні статті 193 ЦПК України.

Зазначене не порушує прав особи та не перешкоджає звернутися до суду з указаним позовом у загальному порядку.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 23 жовтня 2019 року у справі № 641/378/19 (провадження № 61-11263св19) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/85390190>

4.2. Строк дії обмежувального припису має бути пропорційним і достатнім та визначається судом із урахуванням оцінки ризиків.

24 жовтня 2019 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за заявою ОСОБА_1, яка діє в інтересах малолітніх дітей ОСОБА_2 та ОСОБА_3, до ОСОБА_4 про видачу обмежувального припису.

Ухвалюючи рішення про задоволення заяви про видачу обмежувального припису, суд першої інстанції виходив із доведеності факту вчинення ОСОБА_4 домашнього насильства, свідками якого стали малолітні діти. Суд першої інстанції вважав за необхідне видати обмежувальний припис стосовно ОСОБА_4 строком на шість місяців.

Постановою Луганського апеляційного суду від 06 березня 2019 року апеляційну скаргу ОСОБА_4 задоволено частково. Рішення Лисичанського міського суду Луганської області від 13 грудня 2018 року змінено, зменшено термін дії обмежувального припису виданого судом щодо ОСОБА_4 у вигляді заходів тимчасового обмеження його прав із

шести до одного місяця. В іншій частині рішення суду першої інстанції залишено без змін.

Змінюючи рішення суду першої інстанції в частині визначення строку дії припису із шести до одного місяця, апеляційний суд дійшов висновку про відсутність підстав для визначення максимального строку дії заходів тимчасового обмеження прав, а вважав достатнім та обґрунтованим строк дії таких заходів у один місяць.

За результатами розгляду Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного цивільного суду прийняв постанову, в якій погодився із висновком апеляційного суду та зазначив таке.

Встановивши випадок домашнього насильства стосовно заявниці у присутності малолітніх дітей, суди першої та апеляційної інстанцій дійшли правильного висновку про наявність підстав для задоволення заяви про видачу обмежувального припису.

Разом із тим строк дії обмежувального припису має бути пропорційним і достатнім. Таким чином, апеляційний суд, з урахуванням оцінки ризиків, дійшов правильного висновку, про те, що максимальний строк дії обмежувального припису за обставин, встановлених у справі, є надмірним та обґрунтовано зменшив його до мінімального (один місяць).

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 24 жовтня 2019 року у справі № 415/10120/18 (провадження № 61-7849св19) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/85238186>

4.3. Під час вирішення питання щодо продовження обмежувального припису із застосуванням положень статті 350-7 ЦПК України суд повинен досліджувати ризики повторного вчинення насильства, а не сам факт його вчинення.

У справі, що переглядалася Верховним Судом, рішенням Бориспільського міськрайонного суду Київської області від 16 жовтня 2018 року було видано обмежувальний припис щодо ОСОБА_2 строком на два місяці.

Заявниця просила суд продовжити обмежувальний припис, посилаючись на те, що досудове розслідування не закінчено. ОСОБА_2 не визнає і не виконує рішення суду про видачу обмежувального припису. Спроба вселитись до будинку 06 листопада 2018 року була невдалою, оскільки ОСОБА_2 не звільнив місце спільного проживання будинок. При спробі забрати речі дітей ОСОБА_2 чинив перешкоди.

Рішенням Бориспільського міськрайонного суду Київської області від 20 грудня 2018 року, залишеним без змін постановою Київського апеляційного суду від 04 лютого 2019 року, продовжено дію обмежувального припису, виданого за рішенням Бориспільського міськрайонного суду Київської області від 16 жовтня 2018 року у справі № 359/7771/18, строком на 2 (два) місяці.

Верховний Суд погодився із висновком судів першої та апеляційної інстанцій, зазначивши, що у випадку продовження обмежувального припису судом повинні досліджуватися ризики повторного вчинення насильства, а не факт його вчинення.

Встановивши факти порушення установлених рішенням про видачу обмежувального припису заборон, належним чином оцінивши вірогідність продовження та повторного вчинення домашнього насильства, взявши до уваги відсутність у заінтересованої особи

щирого каяття, суд першої інстанції, з висновками якого погодився й апеляційний суд, за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на повному та всебічному дослідженні всіх обставин справи, дійшов обґрунтованого висновку про продовження дії обмежувального припису, виданого за вказаним рішенням, строком на 2 (два) місяці. Крім того, суди врахували, що розслідування кримінального провадження щодо ОСОБА_2 за частиною першою статті 125 КК України, яке стало однією із підстав для видачі обмежувального припису, продовжується.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 08 травня 2019 року у справі № 359/10231/18 (провадження № 61-5029св19) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81753079>

4.4. Під час розгляду заяви про видачу обмежувального припису судам слід враховувати чи відбулось примирення між сторонами, який статус кривдник має у кримінальному провадженні, за його наявності, та чи не застосовувались до нього відповідні заходи в межах кримінального судочинства

24 лютого 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 про видачу обмежувального припису, заінтересована особа – ОСОБА_2.

19 червня 2018 року розірвано шлюб між ОСОБА_1 та ОСОБА_2. ОСОБА_2 та ОСОБА_1 проживають в будинку АДРЕСА_1, право власності на який зареєстровано за ОСОБА_2. Судами першої та апеляційної інстанцій також встановлено, що між ОСОБА_1 та ОСОБА_2 тривалий час існує конфлікт, який супроводжується взаємними образами та звинуваченнями. До Рівненського РВП Рівненського ВП ГУНП в Рівненській області неодноразово надходили повідомлення ОСОБА_1 та ОСОБА_2 щодо вчинення стосовно один одного протиправних дій, які були зареєстровані в журналі Єдиного обліку заяв та повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, що підтверджується листами Рівненського РВП Рівненського ВП ГУНП в Рівненській області. За результатами проведення перевірок на ОСОБА_2 складено адміністративний протокол за частиною першою статті 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), а за фактом, що мав місце у червні 2020 року - внесено відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого частиною першою статті 125 КК України. Щодо неправомірних дій ОСОБА_1 стосовно ОСОБА_2 також складено адміністративний протокол за частиною першою статті 173-2 КУпАП та скеровано його на розгляд суду. Наявні і свідчення свідків, що підтверджують факти насильства ОСОБА_1 та ОСОБА_2 один проти одного. Згідно з характеристики, наданої сільською радою за час проживання ОСОБА_2 на території ради, скарги та претензії з боку жителів та сільської ради відсутні.

Рішенням районного суду, залишеним постановою апеляційного суду без змін, у задоволенні заяви ОСОБА_1 відмовлено. Рішення мотивовано тим, що на час розгляду заяви причетність ОСОБА_2 до подій 24 червня 2020 року та вина у нанесенні тілесних ушкоджень ОСОБА_1 не доведена належними доказами. Враховуючи недоведеність, на час розгляду заяви, вини ОСОБА_2 у вчиненні дій, передбачених частиною першою

статті 125 КК України стосовно ОСОБА_1, суди вказали на відсутність підстав для видачі обмежувального припису. Крім того, оцінюючи пропорційність втручання у права і свободи ОСОБА_2 суд не знайшов підстав для втручання у конституційне право на власність та житло.

Верховний Суд погодився із висновками судів першої та апеляційної інстанцій в частині того, що самі по собі звернення до правоохоронних органів не свідчать про вчинення домашнього насильства. Разом із тим, звернув увагу, що судами попередніх інстанцій не були встановлені результати розгляду вказаних справ про адміністративні правопорушення, не було з'ясовано який статус ОСОБА_2 мав у вказаному кримінальному провадженні, у тому числі на час прийняття апеляційним судом постанови, чи було повідомлено йому про підозру у вчиненні цього кримінального правопорушення та на якій стадії перебуває розгляд кримінальної справи, чи застосовувались до ОСОБА_2 у кримінальному провадженні заходи, передбачені частиною шостою статті 194 КПК України та/або статтею 911 КК України.

Все зазначене вище вказує на існування підстав для скасування постанови апеляційного суду з передачею справи на новий розгляд до суду апеляційної інстанції. Під час нового розгляду апеляційному суду необхідно об'єктивно дослідити наявні у справі докази, дати належну оцінку доводам і запереченням учасників справи та ухвалити законне і обґрунтоване судове рішення. При оцінці ризиків відповідно до Закону № 2229-VIII апеляційному суду слід врахувати поведінку ОСОБА_2 як до, так і після звернення ОСОБА_1 до суду у розглядуваній справі; з огляду на тривалий час, який минув після подання заяви ОСОБА_1, з'ясувати, чи не відбулось примирення між сторонами; чи є наразі необхідним тимчасове обмеження прав та/або покладення на ОСОБА_2 обов'язків передбачених статтею 26 Закону № 2229-VIII, та чи не застосовувались до нього подібні обмежувальні заходи у кримінальному провадженні відповідно до положень частини шостої статті 194 КПК України або статті 911 КК України.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 24 лютого 2021 року у справі № 570/2528/20 (провадження № 61-16103св20) можна ознайомитися за посиланням <https://reestr.court.gov.ua/Review/95344661>

Огляд практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду щодо видачі обмежувального припису / Упоряд: правове управління (IV) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду, суддя КЦС ВС Д.Д. Луспеник / Київ, 2021. 35 с.

¹**Застереження:** видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua